

УДК 655.0025.658.1

Р. М. МАШТАЛІР, О. П. ОРКУШ

**ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ
МАТЕРІАЛЬНИХ РЕСУРСІВ**

В умовах науково-технічного прогресу набуває особливого значення економне та раціональне використання матеріальних ресурсів. Це зумовлено такими важливими факторами. По-перше, у су-

часних умовах господарювання чітко спостерігається тенденція до збільшення частки матеріальних витрат на виробництво. Якщо в 1970 р. питома вага матеріальних витрат у собівартості промислової продукції становила 76,5%, в 1975 р. 77,0% [4, с. 82], то на кінець десятої п'ятирічки вона досягла 80...85% [7, с. 9]. По-друге, відбувається значне збільшення обсягів споживання матеріальних цінностей у зв'язку з неухильно зростаючими масштабами народного господарства. Кожні десять років обсяги споживання сировинних матеріалів і палива в нашій країні майже подвоюються [6, с. 3]. Сьогодні щодобово споживається матеріальних ресурсів на 1,6 млрд. крб., у виробництві яких зайнято близько 75% основних виробничих фондів і понад 45% трудових ресурсів [3, с. 68]. По-третє, зростає актуальність проблеми зниження матеріаломісткості у зв'язку з порівняно невисоким рівнем використання сировинних матеріалів, що викликає великі додаткові витрати трудових і фінансових ресурсів. По-четверте, необхідність зниження матеріаломісткості продукції зумовлюється обмеженістю запасів багатьох видів сировинних матеріалів в обжитих районах, близьких до промислових центрів країни, поступовим вичерпуванням запасів експлуатованих родовищ, ускладненням гірничо-геологічних умов видобутку, подорожчанням пошуку, розвідки й освоєнням нових родовищ корисних копалин.

У наступному десятиріччі більш гостро стане проблема підвищення ефективності використання енергоресурсів, пов'язана зі збільшенням витрат на їх виробництво. Наприклад, капітальні вкладення зростають приблизно в 1,5 рази швидше, ніж обсяги виробництва енергоресурсів [5, с. 36].

Всі ці фактори зумовили висунути економію матеріальних ресурсів на передній план економічної політики нашої партії. Сьогодні, як вказувалось у рішеннях XXVI з'їзду КПРС, «стрижнем економічної політики стає справа, здавалося б, проста і дуже буденна — господарське ставлення до суспільного добра, вміння повністю, доцільно використовувати все, що у нас є. На це повинні бути націлені ініціатива трудових колективів, партійно-масова робота. На це повинні бути націлені і технічна політика, і політика капіталовкладень, і система планових, звітних показників [1, с. 50].

Важливим орієнтиром у боротьбі за поліпшення використання матеріальних ресурсів для підвищення ефективності виробництва в умовах його інтенсифікації стала прийнята ЦК КПРС і Радою Міністрів СРСР постанова «Про посилення роботи по економії і раціональному використанню сировинних, паливно-енергетичних та інших матеріальних ресурсів». Цей документ, передбачаючи комплекс партійно-політичних, економічних і організаційних заходів, визначив головні напрями посилення роботи щодо економії та раціонального використання матеріальних ресурсів країни. Взятий партією курс на підвищення ефективності використання матеріальних ресурсів вимагає докорінного поліпшення роботи у цьому напрямі в усіх ланках народного господарства. Виявлення та реалізація резервів, поліпшення використання матеріальних ресурсів в усіх галузях народного господарства є одним із першочергових

завдань у боротьбі за раціональне використання матеріальних ресурсів і підвищення ефективності всього суспільного виробництва.

Питання ефективного використання матеріальних ресурсів стосуються і поліграфічної промисловості, матеріальні ресурси якої займають провідне місце у формуванні собівартості друкованої продукції. Займаючи значну частку в собівартості продукції, матеріальні витрати поліграфічних підприємств щорічно зростають. В друкарнях Львова та Львівської області матеріальні витрати зросли за 1975—1980 рр. на 32,2%, тоді як обсяг валової продукції збільшився лише на 20,8% *. Спостерігається тенденція до зростання питомої ваги матеріальних витрат у загальних витратах на виробництво. Наприклад, питома вага матеріальних витрат Львівських книжкових підприємств зросла з 38,2% у 1975 р. до 40,7% у 1980 р.

Частка матеріальних витрат поліграфічної промисловості у загальних витратах на виробництво значною мірою залежить від виду друкованої продукції. Найбільша питома вага матеріалів у загальних витратах спостерігається на підприємствах, які спеціалізуються на випуску багатофарбової книжкової та образотворчої продукції. Наприклад, на Львівській книжковій фабриці «Атлас» вона дорівнює 47,4%. Найменша питома вага матеріалів на підприємствах, які друкують в основному газетну продукцію (в районних друкарнях Львівської області вона не перевищує 10%).

Суттєвою особливістю поліграфічної промисловості є те, що в матеріальні витрати поліграфічних підприємств не включаються витрати на папір, картон та палітурні тканини. Врахування цих матеріальних ресурсів значно збільшило б частку матеріальних витрат у загальних виробничих витратах. Наприклад, у друкарнях Львівської області (1980 р.) частка матеріальних витрат становила 10,2%, а з врахуванням паперу 25,3% **. Врахування у матеріальних витратах вартості паперу, картону та палітурних тканин націлювало би поліграфічні підприємства на ефективніше та раціональніше їх використання.

Підвищення ефективності використання матеріальних ресурсів поліграфічних підприємств залежить від раціонального використання всіх структурних елементів матеріальних витрат, що входять у собівартість продукції, а саме, основних і допоміжних матеріалів, палива, енергії. Аналіз структури матеріальних витрат на поліграфічних підприємствах Львова та Львівської області показав, що витрати на основні матеріали у загальній сумі витрат на матеріали становлять 79,6%, допоміжні матеріали 15,9%, енергію 2,8%, паливо 1,7%. Оскільки основні матеріали займають найбільшу питому вагу в загальній сумі матеріальних витрат, то особлива увага повинна звертатися на підвищення ефективності використання саме цих поліграфічних матеріалів. Вивчаючи структуру основних матеріалів поліграфічних підприємств Львова, бачимо,

* За звітними даними Львівської книжкової фабрики «Атлас», Львівської обласної книжкової друкарні та Львівського Облполіграфвидаву.

** За звітними даними Львівського Облполіграфвидаву.

що найбільша питома вага у загальній вартості основних матеріалів фарб та їх розчинників (32,3%), велика питома вага витрат на пресувальну плівку для політурок, каптал, марлю (30,4%), досить значними є витрати на клеючі речовини та компоненти, які входять у склад клеїв (12,1%). Враховуючи значну питому вагу та важливість цих матеріалів у виробничому процесі, при вишукуванні резервів економії матеріальних ресурсів поліграфічних підприємств, основну увагу слід зосереджувати на їх раціональному використанні.

У поліграфічній промисловості сьогодні особливо чітко виражені два основні напрями підвищення ефективності використання матеріальних ресурсів: вдосконалення виробничого процесу на основі впровадження у виробництво досягнень науково-технічного прогресу та поліпшення організації поліграфічного виробництва.

Вдосконалення виробництва, предбачаючи створення маловідхідної та безвідхідної технологій, застосування високопродуктивної енерго- і матеріалозберігаючої технології, впровадження принципово нової техніки та матеріалів, набуває у сучасних умовах дедалі важливішого значення для підвищення ефективності використання матеріальних ресурсів галузі. Наприклад, застосування безвідхідної технології виготовлення фотополімерних друкарських форм дає змогу скоротити матеріальні витрати на 42% [2, с. 24]. Створення безвідхідної технології, переводячи виробництво на замкнуті цикли, сприяє не лише раціональному використанню матеріальних ресурсів галузі, але й має важливе значення для охорони навколишнього середовища.

Застосування передової технології, комплексне використання виробничих відходів поліграфічних підприємств, повторне використання матеріалів у виробничому процесі здатні забезпечити значну економію матеріальних ресурсів, підвищити ефективність поліграфічного виробництва [8, с. 11].

Резерви підвищення ефективності використання матеріальних ресурсів галузі необхідно шукати також у поліпшенні організації поліграфічного виробництва, а саме, у вдосконаленні нормування, обліку, зберігання матеріальних цінностей. Проведені дослідження ефективності використання поліграфічних матеріалів дають підстави стверджувати, що в галузі є ще ряд невирішених проблем у питаннях нормування матеріальних ресурсів. Особливо гостро стоїть проблема вдосконалення нормування паливно-енергетичних ресурсів. Застосування середньостатистичних норм витрат палива та енергії значно знижує ефективність їх використання, не дозволяє об'єктивно оцінити обґрунтованість їх витрат. Невпорядкованість структури норм питомих витрат на окремих підприємствах призводить до викривлення дійсних витрат паливно-енергетичних ресурсів на одиницю продукції, зниження частки нормованого електроспоживання, безконтрольного використання енергії. У зв'язку з цим необхідно розробити галузеву інструкцію щодо нормування витрат паливно-енергетичних ресурсів, яка б базувалася на технічно обґрунтованих нормах їх витрат.

Для виявлення резервів економії матеріалів, скорочення їх витрат необхідно систематично досліджувати причини понаднормативних відходів поліграфічних матеріалів, проводити аналіз норм витрат. Систематичний перегляд норм у зв'язку зі зміною виробничих умов дасть змогу, базуючись на передовому виробничому досвіді, впроваджувати у виробництво прогресивні норми витрат матеріальних ресурсів. Застосування у виробничому процесі науково обгрунтованих, прогресивних норм витрат матеріальних ресурсів, правильно налагоджений облік поліграфічних матеріалів, чіткий контроль за їх витрачанням, належне зберігання матеріальних ресурсів сприяють ефективному використанню матеріальних цінностей поліграфічних підприємств.

Боротьба за економію матеріальних ресурсів поліграфічних підприємств немислима без вдосконалення матеріального та морального стимулювання за раціональне їх використання. Існуючі системи матеріального заохочення за економію матеріальних ресурсів поки що недостатньо дієві. Розмір премій робітників та інженерно-технічних працівників незначний через відсутність спеціального фонду заохочення за економію матеріальних ресурсів, а фонд матеріального стимулювання, як правило, витрачається на стимулювання за виконання фондоутворюючих показників. Тільки економічно обгрунтоване матеріальне та моральне стимулювання, яке базувалось на диференційованих процентах, встановлених залежно від рівня економії матеріалів, може сприяти вдосконаленню їх використання.

Економічне та раціональне використання матеріальних ресурсів поліграфічного виробництва стало сьогодні одним із основних напрямів підвищення ефективності. В умовах науково-технічного прогресу назріла необхідність наукового обгрунтування шляхів зниження матеріаломісткості друкованої продукції, розробки комплексу заходів щодо економії матеріальних ресурсів поліграфічної промисловості. Комплексний підхід до питань економії матеріальних ресурсів повинен передбачати необхідність виявлення як внутрівиробничих резервів зниження матеріаломісткості продукції, так і резервів економії матеріальних ресурсів, закладених у використанні досягнень науково-технічного прогресу.

Комплексне дослідження шляхів зниження матеріаломісткості поліграфічної продукції можна здійснювати лише за допомогою системного аналізу технічних і економічних факторів, які впливають на підвищення ефективності використання матеріальних ресурсів. В основу системного підходу до виявлення наявних у галузі резервів економії матеріальних ресурсів слід покласти функціонально-вартісний аналіз (ФВА) матеріальних витрат, що принципово відрізняється від «класичного» аналізу матеріальних витрат. В основі ФВА матеріальних витрат — аналіз витрат матеріальних ресурсів відповідно до виконуваних ними функцій у виробничому процесі. ФВА матеріальних витрат на ту чи іншу технологічну операцію виробничого процесу повинен передбачати аналіз витрат матеріальних ресурсів окремо по всіх складових елементах цієї операції і на основі цього вилучення з неї зайвих і непотрібних елементів, що

сприятиме ліквідації надлишкових матеріальних витрат на даній технологічній операції. Отже, застосування ФВА матеріальних витрат поліграфічного виробництва, забезпечуючи об'єктивну оцінку ефективності використання матеріальних ресурсів поліграфічних підприємств, дасть змогу визначити наявні резерви їх економії.

Раціональне використання матеріальних ресурсів — проблема багатопланова, її розв'язання вимагає цілого комплексу економічних, технічних і організаційних заходів. Тільки системне дослідження резервів економії матеріальних ресурсів і комплексна їх реалізація може забезпечити позитивні результати у справі поліпшення використання матеріальних ресурсів поліграфічної промисловості.

Список літератури: 1. Матеріали XXVI з'їзду КПРС. — К.: Політвидав України, 1981. 2. *Анисимова С., Дудяк В., Лазаренко Э.* Безотходная технология изготовления ФПФ. — Полиграфия, 1976, № 9. 3. *Дубовенко Т., Шестопалов Г.* Некоторые пути совершенствования норм материальных затрат. — Экономика Советской Украины, 1981, № 1. 4. *Корытко В. А.* Материалоёмкость — важный показатель повышения эффективности производства. — В кн.: Вопросы усиления режима экономии в народном хозяйстве. М., 1978. 5. *Лалаянц А.* Проблемы экономии топливно-энергетических ресурсов в народном хозяйстве. — Плановое хозяйство, 1981, № 1. 6. Рационально использовать ресурсы производства. — Плановое хозяйство, 1981, № 9. 7. *Хачатуров Т.* Новые перспективы экономического и социального развития СССР. — Вопросы экономики, 1981, № 1. 8. *Шагулямов И.* В экономии заинтересован каждый. — Полиграфия, 1981, № 6.

The paper analyses the use of materials at various Lvov printshops. Ways of saving materials are suggested on the basis of systematic approach and functional costs analysis.

Стаття надійшла в редколегію 12. 04. 82